

adresse til institutioner, hvis historiske virkning ikke uden videre ophører i og med erkendelsen af deres funktion og væremåde. Undertitlen skal notere denne adresse og den selvfølgelighed, at det ikke er den blotte påkaldelse af virkelighed, samfundsliv, dialektik, der ændrer en tekstproduktions egen retning; eller samfundslivet som dialektisk virkelighed. Kun den konkrete analyse rettet mod en historisk given problematik og hermed givne institutioner er konkret gyldig som kritisk teori eller semiologisk handling.

Vi har i sinde at bringe en række introduktioner til arbejder og problematikker, som er væsentlige for debatten.¹

To af de kommende numre vil være centreret omkring nordisk, især dansk skønlitteratur, og bringe analyser af Værker som indtager eminente positioner i Kulturlivet, og udgør væsentlige argumenter i den gængse dannelse og uddannelses forråd af "læsefrugter". Disse hefter vil således bl.a. henvende sig til gymnasieskolen.

Vi takker vore læsere for deres trofasthed og bestræber os på at bruge den til at udarbejde et kritisk instrument. Hertil behøver vi især artikler, debatindlæg, kritik, som vi lover at modtage med kærlighed.

red.

¹Foreløbig er planlagt introduktioner til følgende teoretikere: Michel Foucault, Jacques Derrida, Louis Althusser, Mikhail Bakhtin, Paul Ricoeur, Lucien Sebag, Umberto Eco, Sebastian Šaumjan, Nelson Goodman (bringes i dette nummer).

Peter Madsen

DET INTEGREREDE NORMBRUD

Narratologisk analyse.

0. Indledning

1. Den teoretiske baggrund: narratologien.

1.1 Aristoteles. 1.2 Propp. 1.3 Dundes. 1.4 Bremond. 1.5 Todorov. 1.6 Greimas.

2. Grundmodellen.

3. Resumé af "Den dodes søn".

4. Analyse I

4.1 Mangelsituationen. 4.2 Momentane ikke-reelle transformationer. 4.3 De reelle transformationer. 4.4 Transformationernes "agenter" og "forårsagere": individuation – integration. 4.5 Russalkaen som formidler.

5. Mangler ved analyse I.

6. Forhistorien

6.1 Resumé af forhistorien. 6.2 Lévi-Strauss' analyseprincip.

7. Analyse II

7.1 Parallelliteter. 7.2 Moderens historie som alienation. 7.3 Familien som samlende størrelse. De to "rum" og deres bestemmelse. Greimas' 4-terms-model. 7.4 Det skjulte og det åbne. 7.5 Fortolkning 'à-la-grecque': familjens historie som mediation.

0. Hensigten med denne artikel er at skitsere nogle træk i den "narratologiske" forskning, analysen af begivenhedsforløbs struktur, derpå – på denne baggrund og til illustration – at analysere et russisk folkeeventyr, "Den dodes søn" (1), som viser en lang række af de fænomener, forskningen har beskæftiget sig med.

1. Overvejelserne over fortællingers begivenhedsmæssige opbygning tager indenfor den strukturalistiske tradition som oftest deres udgangspunkt i den russiske, formalistisk inspirerede forsker V. Propps arbejder over russiske folkeeventyr (1968). Hans bog om disses "morfologi" blev i halvtredserne oversat til engelsk og efter Lévi-Strauss' omfangsrige omtale og kritik af den (1960) blev den lagt til grund for flere studier i Frankrig, således Cl. Bremonds, Denise Paulmes (1963) og A. J. Greimas', ligesom den også har

været en væsentlig inspirationskilde for A. Dundes' bog om amerikanske folkeeventyr.

Allerede Aristoteles tog i sin poetik problemet op og flere af tankegangene hos ham kan med rimelighed sammenstilles med den strukturalistiske eller formalistiske narratologi (2). Den følgende korte oversigt har ikke på nogen måde til formål at beskrive disse forhold udtømmende, blot at ridse nogle af problemstillingerne og synsmåderne op som baggrund for analysen. Jeg fremhæver derfor specielt de træk, som inddrages i analysen.

1.1. For *Aristoteles* har det passende begivenhedsforløb (mythos) en sådan udstrækning, at det med rimelighed kan fore fra en situation til en anden gennem en overgang, idet det naturligt har et udgangspunkt, forud for hvilket intet nødvendigvis går, og en slutning, der afslutter således at intet nødvendigvis følger efter. Begivenhedsforløbet skal med andre ord være selvstændigt, en lukket helhed.

Bevægelsen fra den ene situation til den anden kan ske på forskellige måder, som Aristoteles diskuterer nærmere; her kan den komplekse overgang, der kaldes *anagnorisis*, fremhæves. *Anagnorisis* består i en overgang fra uvidenhed til viden, en erkendelse af visse forholds faktiske og ikke tilsyneladende sammenhæng, en bevægelse, der bringer forholdenes "synes" (Schein, paraître) i overensstemmelse med deres "væren" (Sein, être) (3).

Det vigtigste er i denne omgang at fastholde grundmodellen: begivenhedsforløbet som en overgang fra en situation til en anden (oftest anderledes) situation: situation 1 overgang situation 2. Hvis overgangen er en ændring, en *transformation* (t), bliver modellen altså denne: $s^1 \xrightarrow{t} s^2$. (Denne opskrivning giver ingen "erkendelse" og er ingen formalisering, det er blot en bekvem skrivemåde, der senere muliggør sammenligning, og som for nogle letter oversigten). Der er her ikke sagt noget om, af hvilken karakter situationerne eller transformationen er; i kort begreb kan de betegnes som "forhold i det fiktive univers".

1.2. *Propps* arbejde består i opstillingen af en generel model for et vist udsnit af de russiske folkeeventyr. Modellen består af 31 funktioner og en beskrivelse af deres indbyrdes forhold og "deres forhold til helheden". Jeg skal ikke her fremføre nogen kritik af Propp, selv om det er berettiget (4), blot antydningvis beskrive hans synspunkt og resultat.

Ved en *morfologi* forstås som nævnt "en beskrivelse af eventyret hvad angår dets komponenter og disses indbyrdes relationer og relationer med helheden" (p 19). Komponenterne er *funktioner*, en funktion defineres som "en figurs handling, defineret ud fra dens betydning for handlingsforløbet" (p 21). Denne definition kommer igen flere steder i "narratologien", således hos Roland Barthes (5), Bremond og Todorov (se nedenfor).

Når skurken f.eks. rover datteren, er det en handling, der får betydning for begivenhedsforløbet, eftersom det er den, der sætter helten i gang med eftersøgningen. Propps resultater opsummeres i fire punkter:

1. Figureernes funktioner tjener som stabile, konstante elementer i et eventyr, uafhængigt af hvem og hvordan de udføres. De udgør et eventyrs fundamentale komponenter.
2. Det antal funktioner eventyret kender er begrænset.
3. Funktionernes rækkefølge er altid identisk.
4. Alle eventyr er i strukturel henseende af samme type.

Til illustration af det første punkt kan eksempelvis anføres, at det er ligegyldigt, hvordan helten bliver ført til kamppladsen eller af hvem; det for begivenhedsforløbet vigtige er, at han bliver flyttet eller flytter sig.

De tre andre punkter hænger nøje sammen; som sagt finder Propp, at den samme række af de samme 31 funktioner kan beskrive et hvilket som helst eventyr (af den betragtede art (6)); idet det enkelte eventyr repræsenterer et udvalg af disse funktioner. Bremond illustrerer det således: "Givet følgende sekvenser:

eventyr A:	F1	→	F2	→	F4	→	F5
eventyr B:			F2	→	F3	→	F4 → F5
eventyr C:	F1	→	F2	→	F4	→	F5

De tilhører alle samme strukturelle type:

F1 → R2 → F3 → F4 → F5

som kan betragtes som den arketype, de udgår fra." (1964 p 7). Et problem bliver nu denne "arketypes" status. Den behøver ikke nødvendigvis betragtes som en *oprindelig* struktur, men heller ikke som en "ren" hypotetisk beskrivelsesmodel. Den kan f.eks. opfattes som en bagvedliggende strukturering, der giver ethvert eventyr dets typiske mening — men ikke nødvendigvis dets specifikke mening —, således at arketypen bliver en model af en meningsstrukturering. En sådan opfattelse må ligge bag Greimas' overvejelser over mulighederne for en semantisk fortolkning af *hele* funktionsrækken (jvf. 7.3).

I forhold til Aristoteles' model, som i sin generalitet også skulle kunne anvendes her, er det karakteristisk, at funktionerne og derved hele fortællingens grundstruktur er defineret som *handlinger*, således at *situationer* forsvinder ud af billedet. Dette forhold behandler Propp på denne måde: "Et eventyr begynder almindeligvis med en eller anden udgangs-situation. Familjens medlemmer opregnes eller den fremtidige helt (f.eks. en soldat) bliver ganske enkelt introduceret ved at hans navn nævnes eller hans status angives. Skont denne situation ikke er en funktion, er den ikke desto mindre et vigtigt morfologisk element." (p 24). Problemet dukker op igen ved den funktion, der betegnes A (misgerning) eller a (mangel): i nogle

historier sættes den egentlige historie i gang af en misgerning (A), der etablerer en mangel, i andre er udgangspunktet simpelthen en mangel (a) (jvf. pp 30-6).

Hvis funktionsdefinitionen fastholdes i begge dens aspekter, 1) handling og 2) betydning for begivenhedsforløbet, opstår disse vanskeligheder; men det forekommer naturligere at operere med både funktioner og situationer, således at hele (arke)begivenhedsforløbet består i en udgangssituation, en mangelsituation og en slutsituation, hvor mangelen er afhjulpel, plus de derimellem liggende funktioner. (Det hører til de undersøgte eventyrs orden, at mangelen altid afhjælpes). Derved fås altså denne model: $s^1 \xrightarrow{t} s^2 \xrightarrow{t} s^3$. Eller hvis slutsituationen betragtes som en genetablering af udgangssituationen for så vidt angår mangelens fravær: $s^1 \xrightarrow{t} s^2 \xrightarrow{t} s^1$, hvor (') angiver at slutsituationen ikke er totalt identisk med udgangssituationen; hvordan de eksempelvis kan forholde sig til hinanden, vil jeg vende tilbage til i forbindelse med analysen.

Hermed er sagen ikke udtømt, men jeg vil ikke gå længere i denne sammenhæng. En yderligere overvejelse over Propps funktionsfølge vil kunne opstille flere mellemliggende situationer, men de her nævnte er de fundamentale.

1.3. Alan Dundes udskiller i sin behandling af de nordamerikanske eventyr nogle simple "motifem"-følger, som tildels kan genfindes i Propps inventar. Den vigtigste for denne sammenhæng er overgangen fra uligevægt til ligevægt, som Dundes fortolker som en overgang fra mangel (lack) til afhjulpel mangel (lack liquidated) (1964). Der er ingen grund til at gå nærmere i detaljer, da bogens vigtigste værdi i det store og hele ligger i kritikken af den tidligere forskning og indførelsen af den strukturelle betragtningsmåde i den amerikanske forskning overhovedet (dette ifølge Dundes' egen fremstilling).

Dundes' "nuclear two motifeme sequence" er altså et særtilfælde af den ovenfor nævnte model, for så vidt den kun repræsenterer dens sidste del, således som også nogle af de russiske eventyr ifølge Propps fremstilling. (Dundes' motifem-begreb svarer til Propps funktionsbegreb på godt og ondt (p 59)).

1.4. Ud fra Propps funktionsfølge forsøger Cl. Bremond (1964) at nå frem til en enhed, der er større end den enkelte funktion, men mindre end hele funktionsfølgen. Efter forskellige overvejelser når han frem til følgende resultat: "Den elementære sekvens . . . vil i det væsentlige typisk artikulere sig i tre momenter, der hver åbner et alternativ:

- en situation, som "åbner" mulighed for en adfærd eller en begivenhed (under forudsætning af at denne virtualitet aktualiseres);

- Bevægelsen til denne virtualitets aktualisering (for eksempel, den adfærd, som svarer til tilskyndelsen, der rummes i "åbnings"-situationen);
- Afslutningen af denne handling, som "lukker" processen med en realisering eller en manglende realisering af handlingen (par un succès ou un échec).

Vi får det følgende skema:

situation, der åbner en mulighed	{	aktualisering af muligheden	{	succès
		muligheden ikke aktualiseret		échec

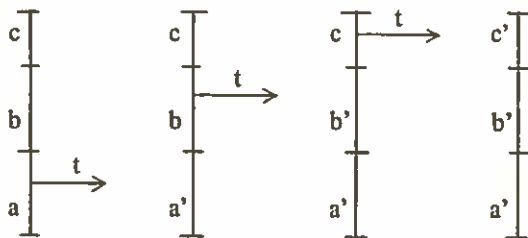
Dette formelle skema kan så anvendes på de forskellige situationer, f.eks. således:

modtaget ordre	{	adlydende handling	{	ordren udført
		ikke-adlyden		ordren ikke udført

Denne opstilling giver anledning til et par bemærkninger, til dels i forlængelse af det foregående. For det første er forholdet mellem situationer og handlinger stadig problematisk; i sin eksemplificering opregner Bremond nemlig som udgangs-"situation" dels f.eks. "méfait", dvs "skurkestreg" eller lignende, dels f.eks. "désir de plaisir", dvs ønske om at behage f.eks. i forbindelse med forførelsesforsøg. "Méfait" er tydeligt nok en handling, mens "désir" er en del af en situation, selv om den er tydeligt handlingsrettet (at en del af situationen er handlingsrettet er jo netop pointen i tredelingen). I stedet for på denne måde at sløre skellet mellem situation og handling, forekommer det i mange tilfælde mere frugtbart at opretholde det, således at grundmodellen for hele forløbet og for dets enkelte dele bliver den samme.

Det andet spørgsmål, som rejser sig ved sammenligning med Propps analyse – og som netop er et af de spørgsmål Bremond går ud fra, angår alternativet i hvert led. Hos Propp rummer funktionsrækken en nødvendighed, således at f.eks. et forbud altid brydes og en opfordring altid følges (p 30); der er altså en art genrebestemt nødvendig følge. I sin generalisering af modellen kan Bremond naturligvis ikke acceptere denne nødvendighed, men må indarbejde de alternative muligheder, hvorved modellen som det ses får karakter af "beslutningsprogram", hvor hvert led bliver en binær ja/nej-operation. Eftersom emnet for denne artikel er analyse af faktiske (fiktive) forløb, vil jeg her se bort fra denne problematik i dens generaliserende form.

Ud af Bremonds – i øvrigt meget glimrende artikel – vil jeg altså blot trække den ovenfor anførte konklusion: der kan opstilles samme grundmodel for et helt forløb og for dets enkelte led: situation – handling – situation. Spørgsmålet bliver så, hvordan de enkelte led kan indarbejdes i hele forløbet. Til illustration heraf kan en lille tegning tjene. Situationen afbildes som en lodret streg, begivenhederne forløber fra venstre mod højre og de enkelte handlinger eller begivenheder afbildes som pile. Situationen deles ved små vandrette streger i dens forskellige aspekter, der for ændringen betegnes a, b, c, efter ændringen a', b', c':

Herved er aftegnet både de enkelte ændringer og ændringerne fra situation til situation. En anden opskrivning kunne angive situationen som en mængde af forhold (a, b, c) og ændringerne eller *transformationerne* som pile; den enkelte del får da denne formel:

$$(a) \xrightarrow{t} (a')$$

og hele forløbet denne:

$$(a, b, c) \xrightarrow{t} (a', b, c) \xrightarrow{t} (a', b', c) \xrightarrow{t} (a', b', c')$$

1.5. T. Todorovs forskellige bidrag til litteraturteorien (om "récit" se (1967) kap II, (1968 a) II. 3-5, (1968 b) og (1969)) opviser en del ligheder med de ovenfor skitserede idéer, således som det fremgår af dette citat: "Den mindste komplette intrigue består i en overgang fra en ligevægt til en anden. En ideal-fortælling (récit) begynder med en stabil situation som en eller en anden kraft forstyrrer. Deraf følger uligevægstilstand; ved udøvelsen af en modsatrettet kraft genetableres ligevægten; den anden ligevægt ligner den første, men de to er aldrig helt identiske. – Der er altså to typer episoder i en fortælling: de der beskriver en (ligevægts- eller uligevægts-) tilstand og de der beskriver overgangen fra den ene til den anden." (1968 b, 96).

Ud fra sin grundanskuelse (eller hypotese) – at der bag såvel sprogbrug som fortælling ligger samme fundamentale "grammatik" – forsøger Todorov at betragte fortællingen som en række udsagn. Disse udsagn kan lige-

som sprogets være i forskellige modi, ikke alt sprog handler om faktiske forhold; der kan f.eks. være tale om et ønske, således at udsagnet er i optativ, om en forpligtelse, således at udsagnet er i obligativ, osv. Den fundamentale skelnen er mellem realis og irrealis, mellem indikativ og de øvrige modi. På denne måde kan en situation eksempelvis beskrives ved kombinationen af en indikativ, der angiver en persons forhold, og en optativ, der angiver personens ønsketilstand, det hans "désir" er rettet mod. Ændringen kan da f.eks. bestå i, at det optativiske udsagn bliver indikativisk i slutsituationen, altså at ønsket opfyldes. Der er ingen grund til nærmere at udrede disse forhold, hensigten har blot været at understrege muligheden for en sådan beskrivelse.

Opfattelsen af fortællingen som en række udsagn medfører endnu en specificering af beskrivelsesformen. Et udsagn opfattes som en kombination af et subjekt og et prædikat, af en aktør og en størrelse der meddeler noget om denne aktør. Prædikatet kan jo – jvf. skellet mellem de to typer episoder (tilstands- og overgangs-) – være af to arter, dels statiske, som sprogets adjektiver, dels dynamiske, som sprogets verber. Tilstandsbeskrivelsen består da i en opregning af adjektiviske udsagn, mens overgangsbeskrivelsen består i (en opregning af eller et enkelt) verbal-udsagn.

1.6. Herfra er der ikke langt til A. J. Greimas' semantiske beskrivelse af fortællinger ((1966) og (1969)) (7). (Det bør måske lige understreges, at jeg her i fremstillingen bryder parallelliteten mellem denne og den historiske udvikling, idet Greimas' *Sémantique structurale* kom før Todorovs arbejder; jeg vælger denne rækkefølge, fordi den giver mulighed for at fremstille synspunktet fra det simple mod det mere komplicerede). Det har været parentetisk bemærket i det foregående, at det beskrevne ikke er faktiske tilstande og begivenheder. En gængs opfattelse "anbringer" sagerne i et fiktivt univers og beskriver dem herefter som om det var faktiske begivenheder, et synspunkt, der har noget på sig for så vidt der kan etableres parallelliteter mellem vores opfattelse af fiktion og virkelighed; og det kan der, selv om det ikke er givet at det er opfattelsen af fakticiteten, der har fænomenologisk prioritet; tværtimod er det antageligt, at den strukturerende fiktivitet danner model for opfattelsen af "fakticiteten". Hvortil må føjes at den således anvendte "fiktivitet" ikke kan begrænses til "litteraturrens" område. Ligesom psykoanalytikeren ikke analyserer den analyseredes drømme, men hans verbaliserede erindring om dem, således er den litterære analyses emne også sproglige tekster (og semiologiens emne er generelt kun tilgængeligt i manifestation).

Heraf kan konkluderes, at emnet for analyse af sprogligt manifesterede fortællinger er sproglige fænomener og hvad der derudfra konstrueres – i retning af "fiktivitet"/"fakticitet".

Greimas' synspunkt er da, at der ud fra den foreliggende tekst kan konstrueres et semantisk emne, der derefter kan gøres til genstand for analyse (1966, kap IX ff). Det ligger udenfor denne artikels emne at gøre rede for Greimas' ideer om tekst-objektivering og reduktion, jeg nævner problemet for at aktualisere forbindelse til den formulerede tekst og derved forberede en semantisk omformulering af de ovenfor anførte synspunkter.

1.7. Denne semantiske omformulerings første led er ganske enkelt, idet den under omtalen af Bremond opstillede simple model ændres, således at (a, b, c) opfattes som en mængde af statiske (adjektiviske) udsagn (kvalifikative meddelelser), og den transformerende (ændrende) handling opfattes som et (eller en mængde af) verbal-udsagn (funktionelle meddelelser). (Greimas betegner et dynamisk prædikat som en *funktion* og i denne betydning vil betegnelsen blive benyttet i det følgende, undtagen hvor der udtrykkelig er tale om proppske funktioner). Et meget simpelt eksempel kan illustrere sagen: "Ole folte en mærkelig sugen i maven og han horte den knurre. Han kunne ikke lide det og bad sin mor om en mad. Han spiste den og folte sig mæt." Denne historie kan i objektiveret og reduceret form se sådan ud: "Ole er sulten. Ole spiser. Ole er mæt." (Reduceringen udskyder moderens handling, som vil være med i en mindre reduceret form). Den reducerede historie foreligger altså som en række udsagn (udsagnet "Ole er sulten" er, som det ses, en reduktion af sugen og knurren). Sat på formel: (Ole er sulten) Ole spiser (Ole er mæt).

Vi kan nu spørge om forholdet mellem udgangssituationen og slutsituationen og konstatere, at sult og mæthed er modsætninger. Transformationen består altså her i en erstatning af et prædikat (en kvalifikation) med dets modsætning. Vi kan også sige, at spisningen har fjernet udgangsprædikatet og tilsat slutprædikatet (som er modsætningen). Derved kan forholdet formuleres logisk: Transformationen består i en negering af størrelsen "sulten" (a) og en sætten af størrelsen "mæt" (a'). På denne måde opfattes transformationen (funktionen) altså som en logisk operation, der opererer med nogle størrelser, som opfattes som semantiske (er indholdsstørrelser).

Det er en sådan opfattelse Greimas formulerer, når han taler om en (logisk) dybde-grammatik og en (antropomorf) overflade-grammatik (1969): på overflade-niveauet bliver det, der på dybde-niveauet er en logisk operation, til en menneskelig handling (som dog ikke nødvendigvis er andet end menneskelig, jvf. f.eks. allegoriske figurer). Flere af Greimas' ideer vil blive draget frem under analysen; foreløbig kan denne skitsemæssige og forsimplende oversigt over narratologien danne baggrund for analysen af eventyret "Den dødes søn".

2. De grundlæggende modeller, i forhold til hvilke analysen kan foretages, er hermed lagt frem. Beretningen ses altså som en række *situationer*, hvorimellem der ligger ændrende begivenheder, *transformationer*. Situationerne ses som en mængde af *kvalifikative* (adjektiviske) udsagn eller *meddelelser*, således at ændringerne er ændringer af kvalifikationer. Synsmåden medfører (retorisk set) i analysen en bevægelse fra *forlobsanalyse* til *systemanalyse*, idet der søges systematiske relationer mellem leddene i forløbet (i situationernes indbyrdes forhold og i funktionernes (verbernes) indbyrdes forhold, se nærmere analyse II). En yderligere udbygning og specificering af modellerne sker i forbindelse med analysen.

3. En forlobsanalyse af eventyret kan passende forberedes ved et — af analysen styret — referat af eventyret.

Udgangspunktet — for teksten, men ikke for begivenhederne, herom senere — er en ukendt kvindes ankomst til en lille by i Sibirien, hvor hun føder en søn og dør. Eventyret følger nu den moderløses livslob, der kan betragtes som udviklende sig gennem en række episoder, der ændrer hans situation. I sin udgangssituation er han ulykkelig, lever som livegen og forfølges på grund af sin status som forældreløs af alle og enhver. Den første ændring indtræder, da han møder en Russalka, en pige, der lever under vandet og om natten kommer op på jorden for at møde ham. Hun udvirker en ændring, der betyder, at han ikke længere forfølges, at han bliver god til alt arbejde og får en klarere forstand. Det er dog kun de andre livegne, der ophører med at forfølge ham, forpagteren og dennes datter er stadig hårde mod ham. Datteren redder han så en dag fra druknedøden med fare for sit eget liv, hvorefter — og det er den næste ændring — hun ikke længere er ond mod ham og de øvrige livegne. Da han næste gang møder Russalkaen røber hun, at hun er en sådan, og han viger tilbage, men overbevises dog om hendes godhed og dykker med hende ned til hendes rige under vandet, hvor han henlever en tid lang befriet fra jordelivets trængsler og savn. Dog længes han efter nogen tid ubestemt tilbage til jorden, hvortil han da også kommer. Her opdager han — tredje ændring — at han er blevet voksen i mellemtiden og at jordens forårsglæder ikke længere er ham nok. Da møder han Isidora — den onde, men forvandlede pige — som også er blevet voksen og skøn i mellemtiden, men modet afbrydes af faderen, hvis holdning ikke er ændret. Der er således sket en forvandling, som bl.a. har medført en mangel, der ikke kan afhjælpes på grund af sociale forhold.

Nu bliver "den dødes søn", som han kaldes, sammen med andre livegne udskrevet til minearbejde, hvor han kan opnå sin frihed, hvis han finder en diamant. Russalkaen giver ham da en diamant og opfordrer ham til at skjule og sælge den, således at han kan blive rig og uafhængig. Men han

modstår fristelsen til tyveri og afleverer den, hvorved han bliver konfronteret med den rige mand, hvis livegne han er. Denne genkender i den dodes søns træk sin forviste søsters og optager ham som sin søn. Efter at have udført forskellige (helte-)gerninger bliver den dodes søn rigmandens arving og får hans navn, hvorefter han gifter sig med Isidora, som i mellemtiden har ventet trofast på ham. Gennem disse begivenheder ændres altså hans sociale situation, således at han får mulighed for at afhjælpe den mangel, der opstod ved umuligheden af foreningen med Isidora. Hendes faders modvilje må tænkes at være forsvundet ved skiftet i social status.

4. Analyse I

Referatet af eventyret er naturligvis styret af analysen, således at den til en del allerede ligger implicit i denne. At sonnens historie fremtræder som en række ændringer understreges i teksten: "... alting var på en underlig måde forvandlet ...", "... Isidora var fra den tid ligesom forvandlet ...", "han var blevet høj og stor. Han var ikke længere et barn ...", "... den lyse jord, der var genfødt for ham ...", "... Nu skete der en pludselig forandring i ynglingens liv ..."

4.1. At hans situation er mangelfuld understreges også gang på gang: "... drengen voksede op i foragt, mangel og undertrykkelse ...", eller i negativ: "... det var som om al kummer og modgang blev åndet bort fra hans hjerte; han følte sig så let og fri og tilfreds, som om han ikke manglede noget som helst i verden." "Iblandt dem (børnene under vandet) levede han en stund, ..., uden at kende til hunger eller tørst, til menneskenes trang og fornødenheder eller til deres sygdomme og sorger."

Herudfra kan udgangssituationen karakteriseres ved en række kvalifikationer til drengen: han er livegen (dvs ejet, ufri, fattig), navnløs, foragtet, undertrykt, moderløs; alt i alt er situationen mangelfuld og han er ulykkelig. I slutningen er han rig (dvs ejende de livegne, fri, velhavende), har et navn, er æret, undertrykker, gift. Denne opregning, som ikke er udtømmende, viser at ændringen er en ændring til modsætningen; og flere af kvalifikationerne understreges direkte, således udmærker han sig ved tapperhed og bliver belønnet med ærestegn, hvorefter "den gamle gav ham sit navn og indsatte ham til arving af al sin rigdom"; tidligere var han blot "fra en livegen ... blevet til en rig herre", hvorved det impliceres, at han ejer andre, selv om *det* forhold ikke ekspliciteres. En ændring er af en særlig art: moderløs — gift, eftersom den ikke umiddelbart er en ændring til modsætning. Dette forhold vil jeg vende tilbage til (4.4).

4.2. Den allerførste ændring, der sker, er af den særlige art, at den kun er oplevet og momentan, det er en ændring på synes-planet. Da han sidder

ulykkelig ved flodbredden hører han en sang, og "det var som om al kummer og modgang blev åndet bort fra hans hjerte; han *følte sig* så let og fri og tilfreds, som om han *ikke manglede* noget som helst i verden." Den oplevede situation karakteriseres altså ved fravær af mangel, kummer og modgang, en negativ karakteristik, således at transformationen er en ophævelse (negation) af udgangssituationens kvalifikationer. Den fungerer samtidig som en forberedelse af den reelle ændring og som en fremstilling — til dels også for drengen selv — af hans ønske (*désir*). At mangelen føles ophævet ved Russalkaens sang kan også tydes i retning af det usagte, at en af mangleme er fraværet af en moder, idet Russalkaen kan siges at "repræsentere" moderen (jvf 4.5). Den funktion, der foretager operationen er altså her Russalkaens sang.

En lignende ikke-varende transformation sker under opholdet under vandet, dog der parret med en reel transformation, idet han bliver voksen. Også situationen under vandet er negativt karakteriseret: "uden at kende til hunger og tørst osv", men hertil kommer, at negativiteten eller negationen af jordelivets kvalifikationer er total: "Man kendte ingen forskel på årets tider; der var ingen *barsk* vinter og ingen *brændende* sommer. Træerne stod altid i løv og blomster (indtil her er negativiteten så at sige positivt ladet), *men* bladene var *stive* og *ubevægelige*, blomsterne uden *duft* og *kolde* at føle på som is." Som løsning på den problematiske situation er opholdet altså ikke tilfredsstillende i sin rene negation. Drengen længes da også tilbage til jorden, "dens uro og smerte", og da han vender tilbage til jorden er det han moder Isidora, "således som han i dromme havde set hende". Og hermed er en ny mangel institueret.

4.3. Rækken af transformationer kan opstilles nærmere:

Den første transformation udvirkes af Russalkaen og har til resultat at drengen får en let hånd og en klar hjerne. Den lette hånd medfører, at arbejdet, der for var besværligt, nu bliver let, alting lykkes for ham. Yderligere bliver de andre livegne nu venlige mod ham. Alt i alt negeres altså en del af trykket i hans situation, men forpagteren og dennes datter Isidora er stadig onde mod ham. Det er altså socialt set meget præcist en art integration i livegenskabet, der er tale om, hvor drengen for var foragtet af de livegne, er han nu accepteret blandt dem. Og hans arbejde er ikke længere trykkende.

Denne transformation udfores som sagt af Russalkaen.

Den næste sker, da drengen redder Isidora op af vandet med fare for sit eget liv. Her er det stadig Russalkaen, der hjælper ham — viser det sig senere —, men han har selv del i transformationen, som består i, at Isidora bliver god mod ham. Altså lettes yderligere en del af trykket, her en del, der har at gøre med hans status som livegen (hvor det i første transformation var en del, der havde at gøre med hans status som moderløs). Til

forskel fra den første forandring er denne en ren ydre forandring. for så vidt som han selv forbliver den samme.

Den tredje transformation sker ved at han dykker ned under vandet sammen med Russalkaen, en handling, der primært må tillægges ham, selv om det er på hendes opfordring. Denne ændrings momentane "synes"-aspekter er omtalt, den reelle ændring i hans "væren" er som nævnt, at han bliver voksen, og *at hans moder-mangel bliver til en hustru-mangel*. Socialt er situationen den samme: Isidoras fader er stadig ond mod ham.

Den fjerde transformation kommer i stand ved drengens (eller ynglingens) egen handling *imod* Russalkaens råd, men stadig ikke uafhængigt af hendes hjælp, for så vidt som hun jo skaffer ham diamanten. Selve den ændrende handling udføres dog af den rige mand ved at han adopterer ynglingen. Ændringen er her af social art, idet han bliver fri og rig, hvorved ethvert socialt pres bliver ophævet, men tilbage er stadig to mangler: han er navnløs og han har ikke fået Isidora.

Den sidste og endelige transformation sker da rigmanden giver ynglingen sit navn, og først herefter kan han gifte sig med Isidora. *Forudsætningen* for denne navnetildeling er ynglingens krigsbedrifter, som udføres uden indblanding fra Russalkaens side. Den handling, der endeligt bringer vor helt ind i den ønskede situation er altså helt hans eget værk.

Hermed er analysen af transformationerne i det store og hele gennemført, en opstilling i formler ville ikke tilføje analysen noget væsentligt. det skal jeg derfor afstå fra.

4.4. Vi kan som fremhævet se en tydelig udvikling i de handlinger, der bringer transformationerne i stand eller er afgørende forudsætninger for dem. Bevægelsen går fra en handling, der udføres af Russalkaen alene til en handling, der udføres af drengen alene, over en række handlinger, som udføres "i fællesskab", idet drengens andel bliver større og større. Det er det ene af de træk, der kan danne grund for en første "fortolkning" af eventyret. Det andet har at gøre med drengens forhold til omgivelsernes forventninger til ham. Tre afsnit af stigende tydelighed kan her fremdrages.

Om hans holdning i udgangssituationen siges det, at han "var altid mild og tålmodig; enhver nød og lidelse, han måtte gennemgå, anså han for uundgåelig nødvendig . . ." Da han redder Isidora op af vandet er det umiddelbart efter, at hun har tvunget ham til at trække sin slæde og har pisket ham. Og da han ikke vil sælge diamanten til de tre mænd, som tilbyder ham store summer for den, og det til trods for Russalkaens råd om at gøre det, er det under henvisning til, at stenen ikke er hans ejendom, det ville være tyveri, hvis han solgte den til egen fordel.

Alle tre afsnit viser vor helt som en person, der er karakteriseret ved en fundamental "godhed", og som, i det omfang det ikke strider mod denne godhed, gør omgivelsernes normer til sine. Afgørende er her situationen

med diamanten, som viser, at hvis han havde handlet efter sin umiddelbare tilbøjelighed eller efter sin umiddelbare interesse, var han ikke kommet i den situation, der medførte hans endelige befrielse fra socialt pres.

Afståelsen medfører også, at han kan gifte sig med Isidora; et giftermål, som netop blev forhindret af sociale årsager. (Hvad en realisering af hans umiddelbare "desir" i denne sammenhæng kunne have medført viser moderens historie, jvf 7.). Bevægelsen i drengens historie kan altså anskues som en realisering af hans ønsker og afhjælpning af hans mangler gennem integration og tilpasning.

Hvis vi vender tilbage til de ændringsskabende handlingers subjekt ser vi at denne integration ledsages af en stigende "selvstændighed", og hvis vi så yderligere inddrager de forvandlinger, der har at gøre med drengens udvikling (af evner, fra barn til voksen) og ændringen af manglen fra moder- til hustrumangel, kan vi se et vist grundlag for at opfatte historien som en art individuations-historie, som en beretning om en drengs stigende erhvervelse af sig selv og voksen ind i sin samfundsfunktion.

En fortolkning kunne da i sammenhængen mellem disse to aspekter af historien opfatte den som *en model for tilpasset eller tilpassende individuation*. Som den afgørende *prøve*, som på én gang manifesterer tilpasningen og åbner for erhvervelsen af de sociale værdier, står da episoden med diamanten.

4.5. I forbindelse med ændringen af den fundamentale mangel (moder – hustru) kan Russalkaens rolle ses, idet hun på forskellig måde knyttes til både moderen og Isidora. Det er nærliggende at opfatte hendes støttende, trøstende, vejledende og provende rolle som en moderrolle ("Aldrig for havde nogen vist sig så kærlig mod den dodes søn"). Det er ligeledes nærliggende at se en parallellisering mellem de to neddykninger (med henholdsvis Isidora og Russalkaen), hvis symbolske betydning i forbindelse med drengens forvandling til mand meget vel kan opfattes som indvielse til seksualiteten (som potentiel). Parallellen mellem moderen og Russalkaen kan på Lévi-Strauss-vis yderligere understreges derved, at det fremhæves, at der blev hældt vand ud over hendes grav, således at hun ligesom Russalkaen er (død) under vand/is. En sammenknytning af de tre kvinder kan i øvrigt ses netop i opholdet under is, moderens permanent, Russalkaens delvist og Isidoras momentant. Russalkaens rolle som familie-erstatning kan også ses deri, at hun leger med drengen, "som om hun kunne have været hans søster".

5. Denne analyse får nok gjort rede for en meget stor del af tekstens eller fortællingens træk, men den er alligevel ikke tilfredsstillende. Den kan ikke gøre rede for den rige mands motivation til at adoptere ynglingen på anden

måde end teksten selv gør det, dvs at den ikke bringer motivationen i forbindelse med resten af historien. Rigmændens motivation bliver på den måde privat og uden relation til drengens historie. Sammenhængende hermed er heller ikke Russalkaens stilling tilfredsstillende fortolket.

En udvidelse af tolkningen kan ske ved inddragelse af forhistorien, som fortælles til ynglingen af Russalkaen.

6. Da ynglingen sidste gang møder Russalkaen efter at han er blevet adopteret, siger hun: "Du er nu lykkelig, ikke fordi du er blevet mægtig og rig, men fordi du er god og har modstået fristelsen." Hvortil analysen ovenfor må svare, at han omvendt også er blevet mægtig og rig ved at være god og modstå fristelsen, dvs ved at afstå fra den umiddelbare fordel og tilfredsstillelse, dvs ved at underkaste sig den herskende orden og gøre den til sin egen.

6.1. Nu spørger han: "Du har været min engel i livet, sig mig, hvormed jeg har fortjent al din kærlighed?" Svaret er, at Russalkaen er hans lille søster, som blev myrdet i sin fødsel. Herved bekræftes tolkningen af hende som repræsenterende familien. Forholdet er det, at deres moder, som var rigmandens søster, forelskede sig i en livegen – som var god og smuk – og med ham fik en datter, som hun for at skjule forbindelsen druknede. Da den alligevel blev opdaget, forviste broderen hende til Sibirien, for at hun der skulle "skjules for verdens øjne". Russalkaen trækker sig tilbage, "thi snart vil dit hjerte tilhøre en anden."

6.2. Hvordan kan nu denne forhistorie inddrages i analysen?

Lévi-Strauss formulerer i sin første mytebog et analyse-princip, som kan bringes i anvendelse her og som også ligger bag hans analyse af Ødipus-myten, som jeg senere skal anvende (7.5). Princippet kan i generaliseret form siges at bestå i en eftersøgning af systematiske relationer mellem leddene i et forløb, idet "enhver syntagmatisk kæde (umiddelbart må) betragtes som uden fast betydning." Problemet kan løses på to måder: "Den ene består i at dele den syntagmatiske kæde i led, der kan lægges over hinanden, idet man viser, at de består i en række variationer over samme tema. Den anden fremgangsmåde, som er den førstes komplement, består i at lægge en hel syntagmatisk kæde, med andre ord en hel myte, over andre myter eller myteafsnit." (1964, 313, jvf. poetik I.3 116-22). – I dette tilfælde vil analysen altså sammenligne de to hovedafsnit i eventyret: drengens historie og forhistorien (moderens historie).

7. Analyse II

7.1. Det er ikke vanskeligt at finde parallelliteter mellem de to skæbneforløb: moderen bevæger sig væk fra det rige miljø, sønnen bevæger sig ind i det; moderen følger sin tilbøjelighed, sønnen afstår; det er på grund af datteren moderen udstødes (eller det er ved datterens fødsel den egentlige grund opdages), det er ved datterens hjælp sønnen (gen)optages (eller det er ved hendes hjælp den egentlige grund (morbroderens anger) kan få følger); det er broderen, der udstøder moderen, og det er ham, der (gen-)optager sønnen; moderen, der er rig, forelsker sig i en livegen, sønnen, der har status som livegen, forelsker sig i en rig (eller i det mindste rigere) pige; moderens elsker dør som simpel soldat (efter at forbindelsen er indgået), sønnen udmærker sig i krig (for forbindelsen indgås).

7.2. Hvor sønnens forløb som før nævnt kan anskues som en optagelse (integration) i det rige miljø, kan moderens forløb altså anskues som en udstødelse (alienation) fra samme, sønnen får del i de goder og værdier, som er blevet frarøvet moderen. Alienationen skyldes, at moderen fulgte sin umiddelbare tilbøjelighed og ikke overholdt den sociale norm, (re)integrationen sker takket være overholdelse af den sociale norm og undertrykkelse af den individuelle tilbøjelighed. Forklaringen på, at morbroderen optager ynglingen som sin søn, er hans anger over at have forvist søsteren; forbindelsen etableres via ynglingens lighed med søsteren. For morbroderen er der ved forvisningen opstået en mangel ("Han følte sig ensom i verden . . .; han var blevet gammel før tiden"), som afhjælpes ved optagelsen af søstersønnen, hvorved også synden mod søsteren sones ("Er du nu forsonet?" spørger han billedet af søsteren, da han har tilbudt at være far for hendes søn). Baggrunden for dydens belønning er altså synden mod moderen. Tolkningen af dette vil jeg genoptage nedenfor (7.5).

7.3. Herudfra er det rimeligt at betragte hele historien som en beretning om en familie, så meget mere som ligheden mellem søn, søster og moder gentagne gange understreges. Vi får da en hel beretning med groft sagt tre situationer og to ændringer, altså efter den i indledningen skitserede model. Yderligere er den mellemste situation en mangelsituation i to henseender, dels er sønnen i en mangelsituation, dels er morbroderen det. Udgangssituationen og slutsituationen er i en del henseender identiske, idet balancen er genoprettet, forskellen består i, at det nu er ynglingen, der overtager morbroderens plads, ordenen er reproduceret (mens moderen, hendes elsker og datter er udsendt).

Analysen kan nu kompliceres lidt.

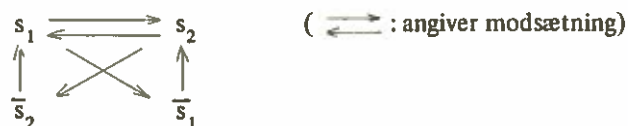
Moderen er nok blevet udstødt, men derved bliver hendes søn jo ikke automatisk livegen; det bliver han fordi moderen dør ved fødslen og han

derved *mister* (eller ikke får) sit navn, han er navnløs — og omtales da også som "den dodes søn"; ligeledes sker den fulde integration først da han får morbroderens navn og derved får sit eget igen, indtil da er han afskåret fra den fulde nydelse af de sociale værdier, for så vidt som han endnu ikke kan gifte sig (i individuationstolkningen svarer dette til, at han først får sin fulde identitet ved navnet eller om man vil, at navnetillægget udtrykker at han har fået sin fulde identitet).

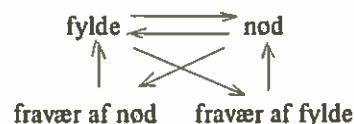
Herved fremkommer der — i store træk — fire ændrende begivenheder: 1) moderens forståelse, der bringer familien *ud af* de sociale værdiers sfære, 2) navnefrarøvelsen, som bringer familien (sonnen) *ind i* den sociale nødtilstand, 3) (gen)optagelsen, der bringer familien (sonnen) *ud af* den sociale nødtilstand og 4) navnetildelingen, der bringer familien (sonnen) tilbage til udgangspunktet, *ind i* den sociale fylde-tilstand.

Hvis de to situationer betragtes som semantiske komplekser, mængder af kvalifikationer, kan begivenhederne betragtes som operationer med disse kvalifikationer (jvf. 1.6); lader vi så s_1 betegne den sociale fylde-tilstand og s_2 den sociale mangeltilstand, får vi at 1) negerer s_1 , 2) sætter s_2 , 3) negerer s_2 og 4) sætter s_1 .

Greimas benytter til illustration heraf denne model:

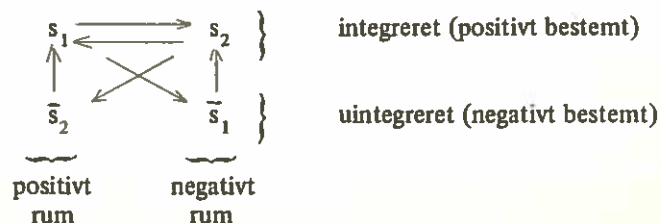

Med de anførte fællesbetegnelser:

I denne model kan så "Analyse 1" indføres som beskrivelse af bevægelserne $s_2 \rightarrow \bar{s}_2 \rightarrow s_1$.

Hver af modellens sider kan så betragtes som sociale "steder" eller "rum", hvor man kan befinde sig, dels uintegreret, dels integreret:

Vurderingen af det ene rum som positivt og det andet som negativt tilhører tekstens statiske værdisystem (aksiologi), reglerne for bevægelse mellem dem udgør en del af tekstens dynamiske værdisystem (ideologi).

Det der her kaldes "rum" kalder Greimas "deixis" (1969) (8). At den overste del (akse i Greimas' terminologi) er positivt bestemt og den nederste negativt vil blot sige, at s_1 og s_2 er bestemt som ikke værende s_1 og s_2 , hvorimod disse er bestemt "i sig selv". Spørgsmålet bliver nu, hvordan forholdet er mellem de fire begivenheder: hvem er agenter, hvem eller hvad driver handlingerne? De "lodrette" bevægelser (2 og 4)) *udføres* af "magten", af morbroderen (4)) og af "den officer, som havde bragt den fremmede kvinde dertil": en repræsentant for morbroderen, formentlig (2) han siger, at barnet skal opdrages som livegent, og røber ikke moderens navn); disse handlinger *forårsages* af henholdsvis sønnens "gode" og moderens "dårlige" gerning. Negationerne af s_1 og s_2 udøves også af morbroderen, men her med Russalkaen som forårsager, idet det er hendes fødsel, der forårsager udstødelsen, og hendes hjælp, der er baggrund for opdagelsen. Der består altså gennemført parallellitet mellem modellens to sider og beretningens to afsnit. Første del forårsages af socialt set "onde" handlinger, mens anden del forårsages af "gode" handlinger.

Efter denne analyse kan eventyret i hovedtrækkene dækkes af det resultat Greimas kommer frem til i sin analyse af Propps funktionsfølge, således at den ideologi og aksiologi, Greimas finder i (arke)eventyrets struktur (jvf. 1.2) her kan findes i et enkelt eventyr ((1966) kap. XI).

7.4. Gennem hele eventyret går en tematik, som spiller på modsætningen mellem det skjulte og det åbne eller åbenbare (åbenbarede), således at sønnens skæbne kan ses som en gradvis åbenbaring af hans potentialer og af hans sociale baggrund (hvad der ud fra en konsekvent individuationsanalyse antagelig symbolsk vil være det samme). I denne forbindelse bliver den allerførste transformation, som i den foregående analyse er sprunget over, relevant: efter at drengen og — som det senere viser sig — hans søster har leget sammen, stryger hun "håret fra hans pande, vadskede hans ansigt i strommens klare vand og sagde: "se nu, hvor smuk du er!" Herved antydes hele forløbet, idet hans skønhed åbenbares som senere dens baggrund. I dette univers er skønhed gerne udtryk for godhed og evt. god oprindelse. Således var moderen "dejlig, rig og af fornem slægt", ligesom hendes livegne elsker er "både klog og smuk". Dette sidste retfærdiggør til dels kærligheden og antyder (måske), at forbindelsen kunne have været etableret, hvis de havde ventet (jvf. sønnens venten). I alt fald er den første transformation en ændring af det anskuelige, udseendet. Det er også det, der er årsag til den afgørende "genkendelse", idet sønnens "smukke ansigt" for morbroderen genkalder moderens. Samtidig med denne åbenbaring *afslører* morbroderen sin søsters portræt, som "var skjult bag et mørkt

forhæng" (hvorefter den unge mand opdager en lighed med Russalkaen). Herved afdækkes det, der var skjult ved søsterens forvisning. Og da kan Russalkaen endelig afsløre sagens sammenhæng for den dodes søn, således at beretningens udgang er en gennemført *anagnorisis*, der genetablerer de rette sammenhænge: den rette sociale position og den rette erkendelse eller viden om baggrunden; individueringen er (samtidig) en erkendelse. (I modsætning til f.eks. *Ødipus*-historien er afsløringen her god og ikke fatal i dårlig forstand).

Den endelige afdækning sker ved navnetildelingen hvorefter det sociale (dvs. familjemæssige) tilhørsforhold gøres åbenbart; navneløsheden skjulte det.

Også moderens historie viser en (omvendt) skjult/åben tematik, idet datteren blev dræbt for at skjule forbindelsen, mens opdagelsen af den blev fatal og medførte bortvisningen. Afsløringen er således ikke entydigt god; dens værdi afhænger af det afslørede forhold.

7.5. Dog sker der jo altså en omvurdering af tilhørsforholdet til moderen, idet den gren af familien, der med moderen er udstødt, med sønnen bliver genoptaget. Godt nok ligger "for teksten" sønnens gode handlinger til grund for denne optagelse, men morbroderens motivation er som nævnt tvetydig: han har fortrudt, at han udviste søsteren på grund af forbindelsen. Her ligger eventyrets fundamentale tvetydighed og dets fundamentale betydning. Skellet, der her er etableret mellem morbroderens og tekstens motivation, er kunstigt.

I og med at sønnen belønnes for overholdelsen af det sociale normsystem, synes den synd, morbroderen begik ved at forvise moderen på grund af et brud på det. Men det er i sidste ende sønnen, der kommer til at nyde de sociale værdier, og moderen, der dør i Sibirien. Og det er morbroderens mangel (på familjemedlem), der bliver afhjulpet samtidig med sønnens oprejsning. Hvis spørgsmålet altså stilles om, hvilket af de to normsystemer (det individuelle eller det sociale) der har prioritet, bliver svaret i den sidste ende, at det er det sociale; og begivenhedernes resultat er da — som nævnt — også en reproduktion af den sociale orden.

Men forholdet kan også anskues på en anden måde:

I sin analyse af *Ødipus*-myten så Lévi-Strauss beretningen som et middel til mediation, formidling, mellem to opfattelser af menneskets oprindelse (af jorden eller af modet mellem to mennesker). Formidlingen kom i stand på den måde, at der til teorien om oprindelsen af jorden (af én) svarer eksempler på for nær tilknytning til slægtning (eks. *Antigone*, der begraver sin bror mod *Kreons* vilje) på samme måde som der til teorien om oprindelsen af to (benægtelse af oprindelsen af jorden) svarer eksempler på for fjern tilknytning (eks. *Ødipus*, der dræber sin far). Anderledes formuleret:

(a) oprindelse af jorden	≈	(c) for nær tilknytning
(b) benægtelse af opr. af j.		(d) for fjern tilknytning

(Læses: a svarer til b på samme måde som c til d, begge forhold er modsætninger.)

Formidlingen sker da — ifølge Lévi-Strauss — derved, at hvor overgang mellem de to indbyrdes modsigende teorier ikke er mulig, der opleves såvel den nære som den fjerne tilknytning, således som det fortælles i historien: overgang er da mulig og denne overgang opløser modsætningen mellem de modstridende teorier (for så vidt denne type "mediations-logik" accepteres). (jvf. poetik I.3) (Lévi-Strauss 1958, 226-55).

På denne måde kan "Den dodes søn" tolkes 'à la grecque':

(overholdelse af) social norm	≈	Sønnens (s skæbne)
(overholdelse af) individuel norm		moderen (s skæbne)

Modsætningen mellem den udefra kommende norm og den indefra kommende tilbøjelighed (norm) som ikke kan løses i sig selv, løses ved, at samme familie overholder begge og ender i den sociale fyldesituation.

Hvis denne fortolkning accepteres bliver den modsigelsesfulde holdning hos morbroderen forståelig: eventyret vælger ikke mellem de to normer, det udgør "et logisk instrument" (Lévi-Strauss), der tillader en brobygning mellem normmodsigelsen og familjeskæbnet, hvorefter modsigelsen opløses i og med at begivenhedsforløbet berettes (således at "brøkstregen" til højre "gennembrydes").

(December 1969)

Peter Madsen

Christianshavns Voldgade 3³,
1424 København K.

Noter:

- (1) Jeg har udelukkende anvendt en dansk oversættelse, som står i: Eventyr fra alle Lande (ed. K. Bøcker), Gyldendals Bibliotek, Bind 10, 1928-30, pp 24-38.
- (2) Jeg har diskuteret dette mere udførligt i en artikel om Aristoteles' poetik (1968 b).
- (3) Se min artikel om Greimas (1969) pp 116-17.
- (4) En kritik af Propp ved Viggo Røder kan læses i dette nummer af poetik.
- (5) Barthes benytter Benvenistes skelnen mellem distributionelle og integrative relationer til at udskille de egentlige funktioner (distributionelle) af de funktionelle elementer (se Barthes (1966) p 8 ff).
- (6) By "fairy tale" are meant at present those tales classified by Aarne under numbers 300 to 749. (op cit p 19).
- (7) Jeg nævner her kun de vigtigste af Greimas' arbejder om dette emne; en samling af hans artikler skulle komme i 1970. Se iøvrigt min introduktion (1969).
- (8) For en nærmere diskussion af modellen, se Greimas (1968) og diverse artikler i Poetik (Per Aage Brandt og Jørgen Monsther i II.3 og Ralf Pittelkow i II.4, bl.a.) og Madsen (1969).
- (9) Jeg har i artiklen optaget en del fra de timer jeg har haft i efteråret 1969, således at artiklen – som alt andet ordentligt arbejde – repræsenterer kollektivt arbejde. (En tidligere version har været holdt som foredrag ved Göteborg Universitets litteraturvidenskabelige institut 8/12/69). Sider af emnet er i øvrigt behandlet i tidligere artikler i Poetik, se særlig i I.3 Karsten R. Olesen: Semantiske strukturmodeller p 38 ff.

Bibliografi:

- Barthes, Roland (1966): Introduction à l'analyse structurale du récit, *Communications* 8, pp 1-28.
- Bremond, Claude (1964): Le message narratif, *Communications* 4, pp 4-32.
- Dundes, Alan (1964): *The Morphology of North American Indian Folktales*. FF Communications No. 195, Helsinki.
- Greimas, A. J. (1966): *Sémantique structurale*, Paris.
- » og Rastier, F. (1968): The interaction of semiotic constraints, *Yale French Studies*.
 - » (1969): Pour une grammaire de la narration, *L'Homme*. På dansk i poetik II.3.
- Lévi-Strauss, Claude (1958): *Anthropologie structurale*, Paris (kapitlet La structure des mythes).
- » (1960): La structure et la forme, *Cahiers de l'institut de Science Économique Appliquée*, n° 99, mars 1960 (série M, n° 7) pp 3-36.
 - » (1963): *Le cru et le cuit*, Paris.
- Madsen, P. (1968a): (Diskussionsindlæg om indholdsanalyse), *poetik* I.3, pp 107-23.
- » (1968b): Noter om Aristoteles' Poetik, *poetik* I.4, pp 25-35.
 - » (1969): Strukturel semantik (om Greimas), *Kritik* 11, pp. 99-118.
- Paulme, Denise (1963): Le garçon travesti ou Joseph en Afrique, *L'Homme* 3, no 2:5-21.
- Propp, V. (1968): *Morphology of the Folktale*, University of Texas Press, Austin and London (med indledning af A. Dundes (med bibliografi), første udgave på engelsk: (1958) Publication Ten of the Indiana University, Research center in Anthropology, Folklore and Linguistics).
- Todorov, Tzvetan (1967): *Littérature et signification*, Paris (til dels identisk med Les catégories du récit littéraire, *Communications* 8, 1966).
- » (1968a): Poétique, i *Q'est-ce que le structuralisme* (ed. Wahl), Paris, pp 99-166.
 - » (1968b): Le grammaire du récit, i *Langages* 12, Paris, pp 94-102. (På dansk i *Strukturalisme*, Rhodos 1970).
 - » (1969): *Grammaire du Décaméron*, The Hague.

Viggo Røder

OM PROPP'S "MORPHOLOGY OF THE FOLKTALE"

Det følgende er hverken en introduktion til Propp's "Morphology of the Folktale" (1) eller til de narratologiske modeller der senere er blevet opstillet, mere eller mindre med udgangspunkt i Propp's funktionelle model. Inden for semiologi's korpus af modeller repræsenterer narratologi's nogle af de mest udarbejdede og benyttede, og den mest nødvendige behandling af emnet er derfor en kritik der for det første kan fremdrage implicite mangler ved modellerne og for det andet bestemme disses placering og funktion inden for semiologi'en. Det sidste måtte gerne tjene til advarsel mod en vis folgesygdom, den narratologiske eufori.

Propp beskriver sin fremgangsmåde som følger: "We are undertaking a comparison of the themes of the tale. For the sake of comparison we shall separate the component part of fairy tales by special methods; and then we shall make a comparison of tales according to their components. The result will be a morphology (i.e., a description of the tale according to its component parts and relationship of these components to each other and to the whole)". (p 19). Disse "special methods" svarer til en særlig udformning af den reduktive beskrivelse, der her nærmest kan bestemmes som en elimination. Ved denne reduktion opstilles teksternes morfologiske struktur, der forstås som et bestemt forhold mellem en række konstante elementer; disse elementer skal være mindsteenhedsstørrelser, dvs. ikke-dekomposable. Mindtestørrelsen er således en procedurebestemt term, idet dens dekomposabilitet er afhængig af reduktionens struktur. Man kan her sammenligne med Greimas mindtestørrelse, semet, (2) der også er proceduredefineret. Men i det sidste tilfælde findes en række angivelser for hvornår proceduren er gennemført (Écarts différentiels, opposition vs différence) hvorimod Propp intet anfører om fremgangsmåden. Mindtestørrelsen bliver derfor et temmelig diffust begreb, og som det senere skal ses er de størrelser Propp finder frem til faktisk dekomposable.

Forestillingen om enhedstermer hører hjemme i en tekstteori hvor teksten fremstilles som et fast inventar af mindstelementer plus en kombinatorik, der ved struktureringer af inventaret kan frembringe betydningsmanifestationerne. Denne teori, som Greimas Sémantique Structurale er et eksempel på, er næppe anvendelig som generel tekstteori, men kan være nyttig i en afgrænset beskrivelsesproblematik. Dens funktion er retorisk, at give en "forståelig" fremstilling, en oversættelse, af en betydningsstruktur som et statisk og afgrænset fænomen. (3). Det er naturligvis de sidste forhold, de immanente og manglende dynamiske eller dialektiske aspekter, der gør den uanvendelig som generel tekstteori, men ved beskrivelse af en